

Konfliktusok és feloldások? –
A szerkesztő előszava
a *Történelem és Muzeológia – Internetes Folyóirat Miskolcon*
c. folyóirat 4. évfolyamának 1–2. összevont számához*

GYULAI Éva

Internetes lektorált folyóiratunk 4. évfolyamának összevont száma, a korábbi évfolyamokban megjelent publikációk széles spektrumú tematikáját követve, tudomány- és szakterületeink, a történelem és a muzeológia legkülönbélebb tárgyköreiből közöl tudományos cikkeket és tanulmányokat. A sokféleség már rovatainkból is kitűnik (*I. világháború 1914–1918; Tanulmányok; Források; Muzeológia; Könyvismertetés*), a diverzitás azonban leginkább a közleményekben ölt testet.

Mi lehet mégis, ami az írásokat – a tudományos nívón túl – összeköti? Valószínűleg több közös pontot, üzenetet, tartalmi rezonanciát is találhatnánk, e helyt a történelem, sőt a jelen társadalmak egyik mozgatórugóját, a társadalmi konfliktusokat és a konfliktusokra adott válaszokat, a konfliktusok által kikényszerített egyéni és társadalmi döntéseket említjük, hiszen nincsen történelem konfliktusok nélkül, akár nézet- vagy véleménykülönbséget, szembenállást, összeütközést, sőt összecsapást értsünk konfliktuson. A konfliktus látszólag (legalább) két – különböző célú, ideológiájú, korú, státusú, kultúrájú, származású stb. – fél, résztvevő, szereplő, protagonista szembenállása, és ezek a felek nemcsak társadalmi lények és csoportok lehetnek, hiszen az élő és élettelen világ számos jelensége kerülhet konfliktusba egymással. Ráadásul az ember sem csak egy másik társadalmilag meghatározott személyllyel kerülhet összeütközésbe, elég, ha csak mai világunk egyik legégetőbb világproblémáját: a természet és az ember viszonyát, küzdelemét említjük. A modern társadalom- és történettudomány kutatásaiban a konfliktusok „természetén” túl egyre inkább kialakulásukat, a „tapintható” összeütközéshez vezető utat vizsgáljuk, ugyanakkor fontos a konfliktus bekövetkezése után a feleknek a megoldásban, a kivezető út megtalálásában végzett társadalmi gyakorlata is, amely a régit meghaladó új szituációt, miliót teremthet. Nincsen konfliktus sérülés, csorbulás, veszteség nélkül, de ha a feloldás innovatív módon és innovációt eredményezve születik meg, ez nemcsak újdonságot, új jelenséget, újítást, megújulást eredményezhet, hanem példa is lehet a hasonló nehézségek, összeütközések, harcok, krízisek kezelésére. A konfliktusokból azonban csak akkor eredhet innováció, ha az új helyzet, viszony, „társadalmi termék” a szembenálló felek mindegyikének érdekében áll, akár saját pozíciójának, előnyeinek elvesztése árán is. Nem fordulhat innovációba az a konfliktus, amelyben a felek egyike-másika vagy mindegyike – valamilyen, legtöbbször önös okból – érdekelt a konfliktus fenntartásában, az elhúzódó konfliktusok azonban lassan, vagy nem is olyan lassan, erodálják a szembenállókat.

Folyóiratunk jelen számában először a világtörténet egyik legnagyobb „világkonfliktusát”, az I. világháborút idézzük fel a miskolci tízeshonvédeknek az olasz fronton vívott harcaival, akik a szurony mellett egy alig egy évszázados technikai újítást, a fényképezőgépet is használták a Brenta-völgy harcterein. Ennek a konfliktusnak a miskolci, borsodi bakák természetesen csak elszenvetői, és nem szereplői lehettek, kérdés, hogy mit gondoltak hazájuktól távol, a szülőhelyük természeti környezetétől gyökeresen eltérő sziklás észak-olasz hegyvidék lövészárkaiban a nagyhatalmak antagonizmusáról. Valószínűleg ugyanazt, amit korábban az orosz és román fronton, a tízeshonvédeknek ugyanis csak 1918 nyarán vezényelték át Trentino és Alto Adige harctereire. A háború már csak pár hónapig tartott, de a miskolci katonák a következő időszakban, Trianon árnyékában maguk is megtapasztalhatták: ezt a nagyhatalmi konfliktust nem sikerült feloldani, az I. világháborút követő békék inkább Gordiusi-csomóként elvágták, mintsem megoldották a konfliktusokat, amelyeknek a „megoldatlansága” egyébként már a hosszú 19. század utolsó évtizedeinek hatalmi politikájába is kódolva volt.

*A kutatást és szerkesztést támogatta az EFOP-3.6.1-16-2016-00011 jelű „Fiatalodó és Megújuló Egyetem – Innovatív Tudásváros – a Miskolci Egyetem intelligens szakosodást szolgáló intézményi fejlesztése” c. projekt – a Széchenyi 2020 keretében – az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával.

A miskolci és szirmai tízeshonvédek még csodálhatták azt a mesébe illő új kastélyt, amely nem sokkal korábban Szirmán épült fel. A I. világháborúba torkollott modernizáció korszakában a művészet és kultúra konfliktusai kevésbé véresen „törtek ki”, mint a politikáé, és a művészetnek a régi és a modern konfliktusában sikerült innovációval túllépni saját „ancien régime-jén”, a historizmuson; a 19. század végén született stílusirányzat nem is kaphatott volna jellemzőbb elnevezést, mint: „art nouveau”, új művészet. Igaz, Közép- és Kelet-Európában már inkább szecessziónak hívták, ami a régiből, a régítől való ki- és elszakadást, a régi elől való menekülést, az azzal való szakítást is jelenti. A művészeti innovációnak megdöbbenően egyedi és nagyszerű példája az a szecessziós kastély, amelynek tervezője a saját korában Európa egyik leginventívusabb építőművésze volt. Hogy a falusi környezetben, szinte a pusztába emelt „csodakastély” mennyire újdonságnak számított a vidéki építészeti miliőben, mi sem mutatja jobban: a *Gründerzeit* éllóvasának számító közeli Miskolc fő utcáján alig volt szecessziós épület, a helyi nagypolgárság ízlése általában megmaradt a historizmusnál. A kastély tulajdonosa, a birtokos és vidéki mezőgazdasági vállalkozóvá lett zsidó nagypolgár maga is a magyarországi modernizáció társadalmi innovációjának „terméke”, sorsa éppen ezért a lehető legszorosabban összefonódott a trianoni Magyarország tragikus sorsával. A politikával és hazája törvényeivel való konfliktusa feloldhatatlan volt, az üldöztetések elől öngyilkosságba menekült. Kastélya sem sokkal élte túl építetőjét.

A Horthy-korszak végének és a német megszállás alóli felszabadítás, egyben szovjet megszállás időszakának számtalan társadalmi, politikai és szociális konfliktusa közül a folyóiratunkban pertraktált eset Miskolc utolsó, nem sokkal a deportálás előtt kinevezett főispánjának máig rejtélyes és tragikus halálával foglalkozik. A gyilkosság a szovjet megszállással létrejött, számtalan konfliktussal terhelt új politikai berendezkedés legelső évében következett be, amelynek feszült politikai viszonyait, éles társadalmi és személyes konfliktusait nem is annyira az egykori főispán meggyilkolása, mint inkább a büntetett nyomozásának, vagy inkább a nyomozás elmaradásának körülményei jellemezhetik.

Folyóiratunk deklarált céljai között van a köz- és magángyűjteményekben őrzött történeti források közzététele, elemzése. A *Források*-rovat első cikke egy eddig nem ismert 18. század végi, cseh származású kamarai építész külföldi gyűjteményben őrzött színezett rajzát közli. A Szepesi Kamara tervezője számos királyi uradalomnak készített a kor színvonalán álló barokk épületterveket az 1770/80-es években, a kamarai uradalmak ugyanis a vezető szerepet vittek a felvilágosult abszolútizmus időszakának gazdasági innovációjában, alkalmazottaik, így a mérnökök, építészek is a legmagasabb szakmai szinten álltak. Számos uradalmi központ, helység gyarapodott értékes és szép ingatlanokkal a 18. század második felében. A cikk azonban nem az építész saját terveivel, hanem egy 17. századi rajzról készült másolatával foglalkozik, így tervrajzai között egy azóta lebontott, középkori eredetű és a törökkorban átépített (ma Szlovákiában található) kolostoregyüttes látképét is az utókorra hagyományozta.

A *Források*-rovat másik cikke egy nagy önkormányzati hagyományokkal rendelkező város háborús konfliktusaival foglalkozik: hogyan kezeli Kassa magisztrátusa a '48/49-es szabadságharc háborús terheit, amelyeket felváltva rónak rá a honvéd, majd császári hadak. A város jegyzőkönyvei és a hozzájuk kapcsolódó iratok tanúsága alapján a város vezetői és hivatalnokai tehetséggel és szakszerűséggel oldják meg a különleges helyzetben felmerülő nehézségeket. Több módon is igyekeznek a város érdekei szerint eljárni, közben az iratkezelésben rájuk rótt feladatot is ellátják, igaz, az ügyek megnövekedett száma miatt, innovatív módon, rövidítenek a bejegyzéseken.

A *Muzeológia*-rovat az I. világháború kulturális életének egyik kivételes, és a háborús viszonyok között a korban, sőt máskor is egyedinek számító jelenségével foglalkozik. Az említett tízeshonvédek tiszteletére ugyanis még a háború alatt kiállítást rendeztek a miskolci múzeumban, ahol számos tárgyi és képi-írásos emléket vonultattak fel a város – ekkor még a harctereken szolgáló – „házi ezredéről” való megemlékezésen. A hátszág a kultúrával igyekezett oldani a háború okozta pszichikai válságon. A kiállítást egyéb kulturális rendezvények is kísérték, így a „Tízeshonvéd Hét” igazi újdonság és szenzáció volt Miskolcon 1917-ben. Innovációnak számított az is, hogy már a háború alatt megkezdték egy később emlékmúzeum létrehozását a honvédek emléktárgyainak, írásainak gyűjtésével. A múzeum 100 év múlva, 2017-ben, részben az emlékmúzeum azóta szétszóródott anyagából, megismételte a rendezvényt, ami a jelenkori muzeológia és muzeológusok innovatív gyakorlatát jelzi.